

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΩΣ ΦΩΤΕΙΝΑ ΟΡΟΣΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ Θεολόγου - Καθηγητού

Η ελληνική παιδεία και ο πολιτισμός έχουν τη δική τους εορτή. Στις 30 Ιανουαρίου εορτάζουν μαζί με την Εκκλησία μας τη μνήμη τριών ξεχωριστών προσωπικοτήτων της παγκόσμιας ιστορίας, των ισάριθμων Ιεραρχών, του Μεγάλου Βασιλείου, του Γρηγορίου του Ναζιανζηνού και του Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Τιμώντας εκείνους, τιμούμε μαζί όλα τα ευγενή ανθρώπινα επιτεύγματα και τον πολιτισμό, διότι αυτοί τα βίωσαν και τα καλλιέργησαν στο έπακρο και γι' αυτό δικαίως καθιερώθηκαν προστάτες τους.

Ο Μέγας Βασίλειος γεννήθηκε στην Καισάρεια της Καππαδοκίας το 330. Οι γονείς του Βασίλειος και Εμμέλεια, μαζί με τη γιαγιά του Μακρίνα, φρόντισαν να γεμίσουν την ψυχή του με ευσέβεια και αγάπη για την Εκκλησία. Σπούδασε στις πιο ονομαστές σχολές της εποχής του, με αποκορύφωμα τις φιλοσοφικές σχολές των Αθηνών. Εκεί, μαζί με το φίλο του Γρηγόριο το Ναζιανζηνό, σπούδασε τέσσερα χρόνια (351-355), φιλοσοφία, νομικά, ρητορική, γεωμετρία, αστρονομία, μουσική και ιατρική. Όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του επέστρεψε στην πατρίδα του και εργάστηκε ως δικηγόρος και δάσκαλος της ρητορικής. Παράλληλα επισκέφτηκε διάφορα ονομαστά μοναστικά κέντρα προκειμένου να γνωρίσει την μοναχική ζωή. Το 360 αποσύρθηκε μαζί με το φίλο του Γρηγόριο σε ερημική τοποθεσία, κοντά στον Ίρη ποταμό του Πόντου, όπου μόνασε ως το 363 μελετώντας και συγγράφοντας. Το 363 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος στη Καισάρεια, αναπτύσσοντας τεράστια φιλανθρωπική δράση. Το 370 εκλέχτηκε αρχιεπίσκοπος Καισάρειας της Καππαδοκίας. Τότε αρχίζει ένα καταπληκτικό κοινωνικό έργο. Ίδρυσε την περίφημη «Βασιλειάδα», ένα τεράστιο συγκρότημα ευποιΐας, το οποίο περιλάμβανε νοσοκομείο, ορφανοτροφείο, πτωχοκομείο, επαγγελματικές σχολές, κλπ. Μέσα σε αυτό έβρισκαν καταφύγιο και βοήθεια χιλιάδες άνθρωποι. Κατά τον φοβερό λιμό του 367-368 έσωσε από βέβαιο θάνατο όλους τους φτωχούς της ευρύτερης περιοχής της Καισάρειας. Ταυτόχρονα ανέπτυξε τεράστια ποιμαντική και συγγραφική δράση. Υπήρξε δεινός θεολόγος, μέγας συγγραφέας, του οποίου το έργο αποτελεί μέχρι σήμερα πρωτοπόρο. Εξαιτίας του φιλάσθενου οργανισμού του και του αφάνταστου κόπου του έργου του πέθανε νέος 49 ετών την 31 Δεκεμβρίου του

378. Η κηδεία του έγινε την 1^η Ιανουαρίου του 379 με πρωτοφανείς εκδηλώσεις σεβασμού και τιμής από εχθρούς και φίλους. Η Εκκλησία μας την ημέρα αυτή τιμά την μνήμη του.

Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος γεννήθηκε το 329 στην Ναζιανζό της Καππαδοκίας. Ο πατέρας του Γρηγόριος και Νόννα εύποροι όντες έδωσαν μεγάλη μόρφωση μα και ευσέβεια στο παιδί τους. Φοίτησε στις ονομαστές σχολές της Καισάρειας της Καππαδοκίας, της Καισάρειας της Παλαιστίνης, της Αλεξάνδρειας και των Αθηνών. Όπως αναφέραμε εκεί γνωρίστηκε με τον Βασίλειο. Όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του γύρισε στην Ναζιανζό και προτίμησε να αφιερωθεί στην υπηρεσία της Εκκλησίας. Μόνασε για ένα χρόνο μαζί με το Βασίλειο στον Ίρη ποταμό του Πόντου και στη συνέχεια χειροτονήθηκε επίσκοπος Σασίμων. Το 379 σύνοδος επισκόπων της Αντιόχειας αποφάσισε να μεταβεί ο Γρηγόριος στην Κωνσταντινούπολη προκειμένου να αντιμετωπισθεί η αρειανική λαίλαπα στην Βασιλεύουσα. Με ορμητήριο ένα μικρό ναό κήρυττε στα πλήθη και σε μικρό χρονικό διάστημα κατόρθωσε να αναχαιτίσει την αίρεση. Το 380 αναδείχτηκε αρχιεπίσκοπος της Κωνσταντινούπολης χωρίς ουσιαστικά να το επιθυμεί. Όταν κάποιοι αμφισβήτησαν την εκλογή του για τυπικούς λόγους παραιτήθηκε και επέστρεψε στην Καππαδοκία, ζώντας το υπόλοιπο του βίου του με προσευχή, άσκηση, φιλανθρωπία και ησυχία. Συνέγραψε τεράστιο θεολογικό και ποιητικό έργο. Πέθανε στις 25 Ιανουαρίου του 390. Την ημέρα αυτή τιμά η Εκκλησία τη μνήμη του.

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος γεννήθηκε στην Αντιόχεια το 354. Ο πατέρας του ήταν ειδωλολάτρης, τον οποίο μετέστρεψε στον Χριστιανισμό η σύζυγός του και μητέρα του Ιωάννη υπέροχη Ανθούσα. Αφού ολοκλήρωσε την εγκύκλιο μόρφωσή του, προσκολλήθηκε στον ονομαστό ειδωλολάτρη Λιβάνιο ώστε να συμπληρώσει τις σπουδές του στην ρητορική και τη φιλοσοφία. Η επίδοσή του ήταν τέτοια ώστε ο Λιβάνιος τον προόριζε για διάδοχό του στη Σχολή! Αμέσως μετά σπούδασε Θεολογία στην ονομαστή Θεολογική Σχολή της Αντιόχειας. Άσκησε για λίγο χρόνο το επάγγελμα του ρήτορα, στο οποίο σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Όμως πολύ γρήγορα εγκατέλειψε την κοσμική δόξα, το προσοδοφόρο επάγγελμα και τις ιαχές του πλήθους και αφιερώθηκε στην υπηρεσία της Εκκλησίας. Το 380 χειροτονήθηκε διάκονος και το 385 πρεσβύτερος στην Αντιόχεια. Για δεκατρία ολόκληρα χρόνια εργάστηκε δραστήρια και αναδείχθηκε πρότυπο ποιμένα,

διδασκάλου και κοινωνικού εργάτη. Πλήθος αναξιοπαθούντων έβρισκαν κοντά του πνευματική και υλική στήριξη. Το 398 οδηγήθηκε παρά τη θέλησή του να αναλάβει το θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως. Ως Αρχιεπίσκοπος της Βασιλεύουσας ανέλαβε έναν τιτάνιο αγώνα κατά της διαφθοράς και της ακολασίας που είχε επικρατήσει στην πλούσια πρωτεύουσα του κράτους. Ξεκίνησε το ξεκαθάρισμα από την Εκκλησία και έφτασε μέχρι τα ανάκτορα και ιδιαίτερα στηλίτευσε την διεφθαρμένη αυτοκράτειρα Ευδοξία. Ήρθε σε ρήξη με τους ισχυρούς του χρήματος και της κρατικής εξουσίας. Όλοι αυτοί κατόρθωσαν ακόμα και με απόφαση ψευδοσυνόδου (Ιέρειας του 407) να εξοριστεί δύο φορές στον Πόντο. Στις 14 Σεπτεμβρίου του 407 δεν άντεξε τις κακουχίες και πέθανε καθ' οδόν στα βάθη της Αρμενίας.

Το έργο του Ιωάννη υπήρξε τεράστιο. Το συγγραφικό του έργο κολοσιαίο. Η κοινωνική του προσφορά ανεκτίμητη. Η Εκκλησία μας του προσέδωσε τον τίτλο Χρυσόστομος, διότι υπήρξε πραγματικά ο μεγαλύτερος Πατέρας ρήτορας, το γλυκόλαλο αηδόνι της Εκκλησίας, όπως παρατηρεί σύγχρονος στοχαστής.

Η μνήμη του εορτάζεται στις 13 Νοεμβρίου.

Η τριάδα των κορυφαίων αυτών ιεραρχών της Εκκλησίας μας, έχουν καθιερωθεί στη συνείδηση των πιστών, αλλά και της ανθρώπινης ιστορίας, ως οι φωτεινές εκείνες προσωπικότητες οι οποίες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του παγκόσμιου πολιτισμού. Είναι οι εκπρόσωποι μιας πλειάδας φωτόμορφων πατέρων της Εκκλησίας μας οι οποίοι όχι μόνο διέσωσαν ό,τι πολύτιμο είχε δημιουργήσει η ανθρώπινη διάνοια ως τότε, κυρίως των ελλήνων, αλλά μέσα στο πνεύμα του φωτός, της ελευθερίας και της αγάπης της απaráμιλλης διδασκαλίας του Χριστού, συνέθεσαν τον νέο πολιτισμό του κόσμου, τον ελληνοχριστιανικό.

Οι τρεις Ιεράρχες έχουν καθιερωθεί ως οι προστάτες των γραμμάτων και του πολιτισμού από τον 10ο κιόλας αιώνα από τον φωτισμένο επίσκοπο Ευχαϊτών Ιωάννη Μαυρόποδα. Εκείνος είχε βάλλει τέλος στην ιερή διαμάχη στους κόλπους της Εκκλησίας για το ποιος από τους τρεις Ιεράρχες υπήρξε ο πιο σπουδαίος. Τέτοια ήταν η επίδραση των μεγάλων αυτών προσωπικοτήτων στη συνείδηση των πιστών! Έτσι από τότε στην ιερή κοινή μνήμη τους (30 Ιανουαρίου) μαζί με αυτούς τιμώνται τα γράμματα και εορτάζουν οι παράγοντες της παιδείας, διδάσκοντες και διδασκόμενοι.

Οι υπέροχες φωτεινές αυτές προσωπικότητες αποτελούν την ηχηρή απάντηση σε όσους είτε από άγνοια, είτε από σκόπιμη εμπάθεια συκοφαντούν τον Χριστιανισμό ως δήθεν σκοταδιστικό σύστημα, το οποίο κατάστρεψε τον αρχαίο πολιτισμό και οδήγησε την ανθρωπότητα στο σκοτεινό μεσαίωνα. Οι τρεις Ιεράρχες, και το σύνολο σχεδόν των πατέρων της Εκκλησίας μας, υπήρξαν φορείς υψηλής μορφωτικής στάθμης. Ο Μέγας Βασίλειος κατείχε όλη σχεδόν τη γνώση της εποχής του, ήταν θεολόγος, φιλόλογος, ιατρός, γεωμέτρης, φυσιοδίφης, νομικός, ρήτορας, μουσικός, κλπ. Ο Γρηγόριος υπήρξε μέγας θεολόγος, απaráμιλλος ποιητής αρχαϊκών στίχων, ρήτορας και φιλόσοφος. Χάρη στην κολοσσιαία μόρφωσή του διετέλεσε καθηγητής των ονομαστών φιλοσοφικών σχολών των Αθηνών! Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος υπήρξε ονομαστός ρήτορας, νομικός, θεολόγος, άριστος φιλόλογος και απaráμιλλος χειριστής του λόγου, γι' αυτό ονομάστηκε και Χρυσόστομος. Ο ονομαστός εθνικός δάσκαλός του Λιβάνιος είχε πει με πίκρα πως τον υπέροχο αυτό μαθητή του τον κέρδισε ο Χριστιανισμός και έτσι ο εθνισμός έχασε μια σπάνια πνευματική προσωπικότητα!

Η συγκεκριμένη ιστορική περίοδος που έζησαν ήταν εποχή μεταβατική, έντονων πνευματικών συγκρούσεων. Ο αρχαίος κόσμος έδυε κάτω από την ιστορική αναγκαιότητα και μια νέα πραγματικότητα έπαιρνε τη θέση του στο πνευματικό στερέωμα, ο Χριστιανισμός. Αυτή η μετάβαση δεν έγινε χωρίς συγκρούσεις και τριβές. Ο θνήσκων εθνισμός ανθίστατο με όσες δυνάμεις του είχαν απομείνει. Η θλιβερή περίπτωση του ψευτορομαντικού Ιουλιανού (361-363) να νεκραναστήσει την ειδωλολατρία με τη βία και τους διωγμούς κατά του Χριστιανισμού, χωρίς φυσικά αποτέλεσμα, αποτελεί μια φανερή πτυχή της ταραγμένης εκείνης εποχής. Οι εν λόγω πατέρες όμως όχι μόνο είδαν την, χωρίς πισωγύρισμα, ροή των ιστορικών πραγμάτων αλλά συνέβαλλαν θετικά σ' αυτό. Παράλληλα κράτησαν συνετή στάση μπροστά στις βαρβαρότητες του εθνισμού. Είναι χαρακτηριστική η επιστολή του Γρηγορίου προς τον φίλο του και πρώην συμμαθητή του Ιουλιανό. Προέτρεπε τον φανατικό αυτοκράτορα να μελετήσει καλλίτερα τον ελληνισμό ώστε να διδαχθεί μέσα από αυτόν ότι δεν δικαιολογούνται διωγμοί και κακουργίες στο όνομα αυτού. "Το ελληνίζειν εστί πολυσήμαντον" τόνιζε ο σοφός ιεράρχης. Μετά την επιστολή αυτή ο θηριώδης αυτοκράτορας άρχισε να αλλάζει στάση κατά των Χριστιανών.

Οι τρεις Ιεράρχες δεν ήταν μόνο θιασώτες του λόγου, αλλά και ακάματοι εργάτες του έργου. Μια σύντομη ματιά στο βίο τους, μας βεβαιώνει για το πολύπλευρο ποιμαντικό, κοινωνικό και πνευματικό τους έργο. Όπως προαναφέραμε η περίφημη και μοναδική "Βασιλειάδα" του Μ. Βασιλείου στην Καισάρια της Καπαδοκίας, οι τιτάνιοι αγώνες κατά των αρειανών της Κωνσταντινούπολης του Γρηγορίου και το θαυμαστό φιλανθρωπικό έργο του Χρυσοστόμου στην Αντιόχεια και μετά στην Κωνσταντινούπολη, είναι κάποιες από τις δραστηριότητές τους. Παράλληλα μας άφησαν ένα απέραντο συγγραφικό έργο, στο οποίο διασώζεται όχι μόνο ο μοναδικός ελληνικός λόγος και ό,τι καλό είχε δημιουργήσει η αρχαιότητα. Αναφέρω για παράδειγμα τους 17.000 ποιητικούς στίχους του Γρηγορίου οι οποίοι είναι εφάμιλλοι των έργων των μεγάλων ποιητών της ελληνικής αρχαιότητας. Αναφέρω ακόμα και τις προτροπές του Βασιλείου ώστε να ωφεληθούν οι νέοι μελετώντας επιλεκτικά τους έλληνες σοφούς και συγγραφείς.

Οι μεγάλοι αυτοί πατέρες δεν καλλιέργησαν στα πρόσωπά τους μόνο το πνεύμα, αλλά και την αρετή. Τα ιερά συναξάρια τους αναφέρονται με λεπτομέρειες στην καλλιέργεια και τη βίωση των αρετών στην καθημερινή τους ζωή. Παροιμιώδης υπήρξε, για παράδειγμα, η ακτημοσύνη του Βασιλείου, η γλυκύτητα και η ευγένεια του χαρακτήρα του Γρηγορίου και η συμπόνια προς τους ενδεείς του Χρυσοστόμου. Τα γνήσια ανθρώπινα πρότυπα, που σκιαγραφούσαν στα συγγράμματά τους, μιμούνταν πρώτοι αυτοί.

Οι τρεις αυτοί μεγάλοι "φωστήρες της τρισηλίου Θεότητας" πρέπει να αποτελούν και στις ασέληνες σκοτεινές μέρες μας φωτεινά ορόσημα και πνευματικοί δείκτες τόσο όλων των παραγόντων της παιδείας όσο και όλων των σκεπτόμενων ανθρώπων. Ο πνευματικός αποπροσανατολισμός και η πολιτιστική πενία της εποχής μας επιβάλλει να στραφούμε στις καθάριες πνευματικές πηγές των προγόνων μας, να ενστερνιστούμε τις διαχρονικές ιδέες τους, όπως αυτές καλλιεργήθηκαν μέσα στην ελληνορθόδοξη παράδοσή μας, ώστε να μπορέσουμε να βγούμε από το πνευματικό τέλμα που μας εγκλώβισε η σύγχρονη απολυτοποίηση της τεχνολογίας σε βάρος του πνευματικού πολιτισμού.